

Α. Χουλιάρης, Π. Ζελιάς (2002) Η Διπλωματία της Κοινωνίας Πολιτών, Αθήνα: Τηλεβίση

ΑΝΑΖΗΤΩΝΤΑΣ ΤΗ ΧΡΥΣΗ ΤΟΜΗ: Η ΠΟΛΙΤΙΚΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΜΗ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ

Αστέρης Χουλιάρης

Το Μάιο του 1999 το Διεθνές Γραφείο των *Γιατρών Χωρίς Σύνορα* διέγραψε το Ελληνικό Τμήμα της οργάνωσης. Το Διεθνές Γραφείο κατηγόρησε τους Έλληνες *Γιατρούς* ότι είχαν παράσχει βοήθεια στη Γιουγκοσλαβία κατά τη διάρκεια των βομβαρδισμών του ΝΑΤΟ «με τρόπο που δεν ήταν συμβατός με τις καταστατικές αρχές της οργάνωσης περί αμερόληπτης δράσης, ανεξάρτητης από τις πολιτικές επιλογές των κρατών και αποκλειστικά αιτιολογημένης από την ανάγκη περίθαλψης των θυμάτων»¹. Πολλοί στην Ελλάδα έσπευσαν να στηρίξουν το Ελληνικό Τμήμα στη διαμάχη του με τη «μητρική» οργάνωση. Με επιστολή του στο Διεθνές Γραφείο, ο Πρόεδρος του Συνασπισμού Νίκος Κωνσταντόπουλος υποστήριξε ότι η απόφαση διαγραφής «εμφορείται από προφανείς αλλά αδιανόητους για μια μη κυβερνητική οργάνωση πολιτικούς λόγους»². Ωστόσο άλλοι έσπευσαν να συνταχθούν με την απόφαση, κατηγορώντας αυτή τη φορά το Ελληνικό Τμήμα για προκατάληψη υπέρ των Σέρβων³. Πάντως, τόσο οι υπέρμαχοι όσο κι οι ε-

1. 'Γιατροί Χωρίς Σύνορα - Αφιέρωμα' (<http://www.msf.gr/text/spot001.html>).

2. 'Διαμαρτυρία του ΣΕΝ για την διαγραφή του ελληνικού τμήματος από την οργάνωση', 22 Οκτωβρίου 1999 (<http://www.syn.gr/greek/epikairothta/9910/99102202>).

3. Takis Michas, *Unholy Alliance: Greece and Milosevic's Serbia*, Austin: Texas A & M University Press, 2002, σελ. 86-87; Βλ. επίσης το διάλογο Διονύση Γουσέτη και Στέφανου Πεσμαζόγλου - ο πρώτος υπέρ και ο δεύτερος κατά της διαγραφής (Διονύσης Γουσέτης, 'Μην Πυροβολείτε τις Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις' και Στέφανος Πεσμαζόγλου, 'Η φύση της Κριτικής στις ΜΚΟ ως προς την στάση τους στο Κόσοβο', *Σύγχρονα Θέματα*, Χρ. 22 (74-75), Δεκέμβριος 2000, σελ. 65-83).

πικριτές της διαγραφής επιχειρηματολόγησαν στη βάση της αρχής της πολιτικής ουδετερότητας. Σύμφωνα με την αρχή αυτή, οι ανθρωπιστικές οργανώσεις πρέπει να είναι πολιτικά ουδέτερες: δεν πρέπει δηλαδή να υιοθετούν και να δρουν με βάση πολιτικές απόψεις και εκτιμήσεις.

Πόσο ορθή είναι αυτή η αντίληψη; Όπως θα δείξουμε, τα όρια ανάμεσα στον ανθρωπισμό και την πολιτική κάθε άλλο παρά σαφή και ευδιάκριτα είναι. Υπάρχει μια «γκρίζα ζώνη» όπου – ολόένα και περισσότερο – η πολιτική και ο ανθρωπισμός συναντώνται και αλληλεπιδρούν. Μάλιστα, υπάρχουν περιπτώσεις όπου η αδιαφορία για τις πολιτικές επιπτώσεις της ανθρωπιστικής δράσης ισοδυναμεί μ' έναν επικίνδυνο στρουθοκαμηλισμό. Σήμερα, οι ΜΚΟ στρέφονται προς μια νέα μορφή «πολιτικοποιημένου ανθρωπισμού». Το κεφάλαιο αυτό εξετάζει τα αίτια αλλά και τις συνέπειες αυτού του φαινομένου.

Η υποχώρηση της ουδετερότητας

Το Νοέμβριο του 1999 το Νόμπελ Ειρήνης απονεμήθηκε στους Γιατρούς Χωρίς Σύνορα⁴. Από πολιτικής πλευράς, οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα είναι μια θεμελιωδώς διαφορετική ΜΚΟ από εκείνη στην οποία είχε απονεμηθεί το Νόμπελ Ειρήνης στις αρχές του αιώνα (1901): τη Διεθνή Επιτροπή του Ερυθρού Σταυρού. Ο Bernard Kouchner, ένα από τα ιδρυτικά μέλη των Γιατρών Χωρίς Σύνορα, περιέγραψε με σαφήνεια αυτή τη διαφορά: «Το έργο των Γιατρών χωρίς Σύνορα ήταν από την αρχή πολιτικό. Ελπίζω ότι το βραβείο [Νόμπελ] σηματοδοτεί την αναγνώριση ενός τύπου ανθρωπισμού που μάχεται την αδικία και τις διώξεις»⁵. Προσοχή στο ρήμα: όχι «αντιμετώπιζει» τις συνέπειες της αδικίας και των διώξεων αλλά «μάχεται» την αδικία και τις διώξεις. Η τάση είναι αδιαμφισβήτητη. Η αρχή της πολιτικής ουδετερότητας εγκαταλείπεται. Η άποψη του Ερρίκου Ντυνάν (του ιδρυτή του Ερυθρού

4. *Ελευθεροτυπία*, 11 Δεκεμβρίου 1999.

5. Αναφέρεται στο Fiona Fox, 'There is a New Humanitarianism for a New Millennium', Presentation in the *Seminar on Politics and Humanitarian Aid: Debates, Dilemmas and Dissension*, Commonwealth Institute, London, February 2001.

Σταυρού) ότι «δεν με ενδιαφέρει ποιοι πολεμούν και για ποιο λόγο» έχει περάσει στο περιθώριο. Οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα είναι ένας εκ των κύριων εκπροσώπων ενός νέου «πολιτικοποιημένου ανθρωπισμού», ενός ανθρωπισμού που δεν επιλέγει τη σιωπή.

Πριν ωστόσο αναλύσουμε την εγκατάλειψη της «[πολιτικής] ουδετερότητας» (neutrality) είναι σκόπιμο να την ορίσουμε και κυρίως να τη διακρίνουμε από την έννοια της «αμεροληψίας» (impartiality)⁶. Η «αμεροληψία» είναι, σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, η αρχή της μη αποδοχής άλλης διάκρισης στην παροχή βοήθειας πέρα από το μέγεθος και το επείγον των αναγκών⁷. Σε αντίθεση με την «αμεροληψία», το ανθρωπιστικό δίκαιο δεν ορίζει την αρχή της «ουδετερότητας» που απαντάται στους καταστατικούς χάρτες των ίδιων των ΜΚΟ. Σύμφωνα μ' αυτήν, οι ανθρωπιστικές οργανώσεις δεν έχουν κάποια πολιτική ατζέντα.

Οι Γιατροί χωρίς Σύνορα υποστηρίζουν δημόσια ότι αποδέχονται τόσο την αρχή της αμεροληψίας όσο και εκείνη της ουδετερότητας⁸. Ωστόσο, όπως θα δούμε, με το να μάχονται υπέρ των δικαιωμάτων των θυμάτων, οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα αλλά και άλλες ανθρωπιστικές οργανώσεις, εμπλέκονται με την πολιτική. Άλλωστε, τα ανθρώπινα δικαιώματα, η δικαιοσύνη και η δημοκρατία είναι πρωταρχικά πολιτικές έννοιες.

6. Σύμφωνα με τη Διεθνή Επιτροπή του Ερυθρού του Σταυρού, η αρχή της αμεροληψίας (impartiality) σημαίνει να «μην γίνονται διακρίσεις με βάση την εθνικότητα, τη φυλή, τα θρησκευτικά πιστεύω, την κοινωνική τάξη ή τις πολιτικές απόψεις. Επιχειρώντας να απαλύνει τον πόνο των ατόμων, καθοδηγείται αποκλειστικά από τις ανάγκες τους και δίνει προτεραιότητα στις πιο επείγουσες περιπτώσεις της δυστυχίας». Η αρχή της ουδετερότητας ορίζεται ως ακολούθως: «Προκειμένου να συνεχίσει να απολαμβάνει της εμπιστοσύνης όλων, ο Ερυθρός Σταυρός δεν εμπλέκεται σε εχθροπραξίες ή, σε οποιαδήποτε χρονικό σημείο, σε διαμάχες πολιτικής, φυλετικής, θρησκευτικής ή ιδεολογικής φύσης» (*Fundamental Principles of the Red Cross as proclaimed by the 20th International Conference of the Red Cross in Vienna. 1965*).

7. Carole Dubrulle, *Humanitarianism and international criminal justice*, London: The Overseas Development Institute, 2002, σελ. 2 (<http://www.odihpn.org/report.asp?ReportID=2341>).

8. Joelle Tanguy and Fiona Terry, 'Humanitarian Responsibility and Committed Action', *Ethics and International Affairs*, Vol. 13, 1999

Περιορισμοί

Από μια άποψη, η απόλυτη «πολιτική ουδετερότητα» είναι εξ ορισμού ανέφικτη. Απλά και μόνο το γεγονός ότι οι ΜΚΟ εξαρτώνται οικονομικά από τρίτους – κυρίως δημόσιους φορείς – περιορίζει σημαντικά την ελευθερία δράσης τους. Από τις μεγάλες ΜΚΟ, μόνο λίγες διατηρούν κάποια πραγματική οικονομική ανεξαρτησία⁹. Για παράδειγμα, ακόμη και στην περίπτωση του γαλλικού τμήματος των Γιατρών χωρίς Σύνορα, το 46% των πόρων προέρχεται από κρατικούς πόρους¹⁰. Τελικά, όχι μόνο το είδος της βοήθειας αλλά ακόμη και η γεωγραφική της κατανομή επηρεάζονται απ' αυτήν την οικονομική εξάρτηση. Αν, για παράδειγμα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακοινώσει ότι ενδιαφέρεται να χρηματοδοτήσει ένα πρόγραμμα σε κάποιο κράτος της Ανατολικής Ευρώπης, αλλά η ΜΚΟ CARE θα προτιμούσε να χρησιμοποιήσει τα χρήματα για ένα αντίστοιχο πρόγραμμα στην πάμπτωχη Σιέρα Λεόνε, το πιθανότερο είναι ότι η CARE έχει δύο επιλογές: είτε να συμφωνήσει με τις Βρυξέλλες είτε να χάσει την επιχορήγηση. Και βέβαια, ακόμη κι αν η CARE διαφωνήσει, κάποια άλλη ΜΚΟ θα δεχθεί να υλοποιήσει το πρόγραμμα¹¹. Μια ΜΚΟ μπορεί βέβαια να αποφασίσει – αναλαμβάνοντας το σχετικό οικονομικό κόστος – να θέσει πρώτα προτεραιότητες και στόχους και στη συνέχεια να αναζητήσει πόρους για την υλοποίησή τους.

Ακόμη όμως κι όταν δεν υπάρχουν προφανή πολιτικά κίνητρα από την πλευρά των χορηγών από τους οποίους εξαρτώνται οι ΜΚΟ, η βοήθεια που παρέχεται έχει ακούσιες πολιτικές επιπτώσεις. Όταν στέλνονται τρόφιμα σε μια χώρα που αντιμετωπίζει το φάσμα της πείνας, ζητήματα όπως το από πού θα αγοραστούν τα τρόφιμα, πώς θα μεταφερθούν στην περιοχή που έχει ανάγκη, και πώς θα διανεμηθούν, είναι βαθύτατα πολιτικά. Οι ΜΚΟ – απλά και μόνο υλοποιώντας προγράμματα – κάνουν διαρκώς πολιτικές επιλογές. Όταν διανέμεις αγαθά – και τα τρόφιμα ή τα μεταχειρι-

9. David Rieff, 'Charity on the Rampage. The Business of Foreign Aid', *Foreign Affairs*, Vol. 76 (1), January – February 1997, σελ. 134

10. 'Sins of the secular missionaries', *The Economist*, January 29, 2000

11. David Rieff, 'The Humanitarian Trap', *World Policy Journal*, Vol. 12 (4), Winter 1995/96, σελ. 3

σμένα ρούχα είναι για πολλές αναπτυσσόμενες χώρες πλούτος – δρας πολιτικά. Βοηθός βέβαια αυτούς που έχουν ανάγκη, λύνεις προβλήματα, βελτιώνεις τις προοπτικές. Αλλά ταυτόχρονα, αυξάνεις τις ανισότητες, προκαλείς φθόνο σε γειτονικές κοινότητες που δεν επωφελούνται, δημιουργείς εντάσεις. Σε ορισμένες μάλλιστα, περιπτώσεις η βοήθεια μπορεί ακόμη και να εμποδίσει την επίλυση των συγκρούσεων¹². Για παράδειγμα, στο Σουδάν στη δεκαετία του '80 η προμήθεια μερικών σακίων δημητριακών ήταν το ίδιο και το αυτό με την προμήθεια όπλων Καλάσνικοφ – καθώς το ένα μπορούσε να ανταλλαγεί με το άλλο μέσα σε λίγες ώρες¹³. Επειδή λοιπόν η παροχή βοήθειας είναι μια πολιτική πράξη, οι ανθρωπιστές που θέλουν να ελαχιστοποιήσουν τις αρνητικές παρενέργειές της πρέπει να σκεφθούν πολιτικά.

Σε γενικές γραμμές, οι ΜΚΟ βρίσκονται αντιμέτωποι με δύο επιλογές. Η πρώτη είναι να αδιαφορήσουν για τις πολιτικές πλευρές του ανθρωπισμού (σε μεγάλο βαθμό εθελουφλούντες) και η δεύτερη είναι να επιχειρήσουν να τις αντιμετωπίσουν *πολιτικοποιώντας* τη δράση τους. Η πολιτικοποίηση μπορεί να πάρει διάφορες μορφές – από τη δημοσιοποίηση πολιτικών απόψεων μέχρι και τη συνεργασία με μια εκ των αντιμαχόμενων πλευρών σε μια σύγκρουση. Πολλές ΜΚΟ συνειδητά πλέον συμπαρατάσσονται μ' αυτή που θεωρούν ως την «κατάλληλη» πλευρά σε μια πολεμική αντιπαράθεση, όπως για παράδειγμα με τους Τούτσι της Ρουάντας που έθεσαν τέλος στη γενοκτονία του 1994 ή με τους Βόσνιους Μουσουλμάνους που αντιστάθηκαν στην επιθετικότητα των Σέρβων. Αυτές οι ΜΚΟ παραδέχονται ότι υπάρχουν Χούτου και Σέρβοι που βραχυχρόνια θα υποφέρουν χωρίς βοήθεια, αλλά υποστηρίζουν ότι μεσοπρόθεσμα η επιλεγμένη στήριξη θα συμβάλει στην ταχύτερη επίτευξη αλλά και στη μεγαλύτερη βιωσιμότητα της ειρήνης.

Στην τελευταία δεκαετία, υπάρχει μια εμφανής και σαφής τάση υπέρ της πολιτικοποίησης – ακόμη και με την ανωτέρω ακραία μορφή. Οι λόγοι γι' αυτή τη στροφή είναι ποικίλοι. Μπορούν ωστόσο να ταξινομηθούν σε δύο γενικότερες κατηγορίες. Πρώτον,

12. Βλ. πιο κάτω.

13. Alison Benjamin, 'Exposing the double think of humanitarian aid', *The Guardian Weekly*, June 14-20, 2001.

σε αλλαγές στην ίδια τη φιλοσοφία και δομή των ΜΚΟ και δεύτερον σε αλλαγές στο ευρύτερο διεθνές περιβάλλον στο οποίο δρουν οι ΜΚΟ. Η ομαδοποίηση αυτή των αιτίων είναι βέβαια κάπως αυθαίρετη καθώς οι ΜΚΟ μετεξελίσσονται ωθούμενοι από ένα πλήθος πιέσεων και προκλήσεων και, επομένως, η διάκριση μεταξύ εσωτερικών και εξωτερικών παραγόντων είναι κάπως προβληματική. Ωστόσο, θεωρούμε ότι η διάκριση αυτή είναι αναλυτικά χρήσιμη καθώς - όπως θα δείξουμε - το εξωτερικό περιβάλλον υπήρξε σημαντικότερο από το εσωτερικό για την αλλαγή στη στάση πολλών ΜΚΟ σχετικά με το θέμα της πολιτικοποίησης.

Το εσωτερικό περιβάλλον

Στις τελευταίες δεκαετίες, ο χαρακτήρας και η δομή των ΜΚΟ άλλαξαν δραματικά. Ενώ παλαιότερα (μέχρι τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο) οι ΜΚΟ ασχολούνταν αποκλειστικά με την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας, τώρα πλέον στρέφονται, ολοένα και περισσότερο, σε ευρύτερα ζητήματα ανάπτυξης και διακυβέρνησης - ζητήματα βαθύτατα πολιτικά. Η στροφή αυτή οφείλεται ασφαλώς στην εμπάθυνση και διεύρυνση των δράσεων της κοινωνίας των πολιτών αλλά ενισχύθηκε σημαντικά και από τις γνώσεις που οι οργανώσεις απέκτησαν στο πεδίο της δράσης. Εκεί, οι ΜΚΟ συνειδητοποίησαν ότι οι περισσότερες «ανθρωπιστικές κρίσεις» είναι στην πραγματικότητα *πολιτικές κρίσεις* με ανθρωπιστικές συνέπειες.

Η μετάβαση στον «ανθρωπισμό νέου τύπου» έγινε σταδιακά¹⁴. Οι ΜΚΟ δεύτερης γενιάς (από το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και μετά) διεύρυναν τα ενδιαφέροντά τους επιζητώντας την «τοπική ανάπτυξη». Οι ΜΚΟ τρίτης γενιάς (από τη δεκαετία του '80 και μετά) έκαναν ένα βήμα παραπέρα, αναγνωρίζοντας τις πολύπλοκες αλληλεξαρτήσεις ανάμεσα στα διάφορα επίπεδα δράσης (τοπικό, περιφερειακό, εθνικό, διεθνές). Έτσι, ενώ οι ΜΚΟ πρώτης γενιάς ασχολούνταν κυρίως με την αποστολή τροφίμων, φαρμάκων και σκηνών σε πρόσφυγες, σήμερα οι μεγάλες ΜΚΟ είναι διεθني-

14. David Korten, 'Third Generation NGO Strategies: A Key to People-centered Development', *World Development*, 15 (Supplement), σελ. 145-159

κές ομάδες πίεσης που μιλούν για «άνιση παγκοσμιοποίηση» και οργανώνουν διαδηλώσεις στις συνόδους του Παγκοσμίου Οργανισμού Εμπορίου και της 'Ομάδας των 8'. Συχνά, οι ΜΚΟ τρίτης γενιάς δεν είναι καινούργιες οργανώσεις. Πολλές από τις μεγαλύτερες ΜΚΟ, όπως η Save the Children και η Catholic Relief Services, ξεκίνησαν ως φιλανθρωπικοί οργανισμοί παροχής υπηρεσιών κοινωνικής πρόνοιας. Στη συνέχεια όμως αντιλήφθηκαν ότι απαιτείται μια ευρύτερη, συνολικότερη προσέγγιση του προβλήματος της φτώχειας. Έγινε αντιληπτό ότι η αποστολή πόρων και η διάχυση τεχνογνωσίας δεν αρκούν. Η «καλή διακυβέρνηση» (good governance) και οι αποτελεσματικοί και αντιπροσωπευτικοί θεσμοί αποτελούν *conditio sine qua non* οποιασδήποτε προσπάθειας αυτοδύναμης ανάπτυξης.

Έτσι, οι ΜΚΟ τρίτης γενιάς απέκτησαν μια πολιτικοποιημένη ατζέντα. Πλέον δεν μιλούν μόνο για έλλειψη κεφαλαίων αλλά αναφέρονται σε θέματα όπως οι πολυκομματικές εκλογές, το κράτος δικαίου, ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η ισότητα των δύο φύλων. Λέξεις-κλειδιά του νέου λόγου (discourse) που χρησιμοποιούν είναι η «συμμετοχή» (participation), η «υπευθυνότητα» (accountability) και η «διαφάνεια» (transparency). Ουσιαστικά οι ΜΚΟ τρίτης γενιάς εγκαταλείπουν την ουδετερότητα και επικροτούν πολιτικές δράσεις που συχνά εμπεριέχουν και το στοιχείο του καταναγκασμού (coercion). Ο καταναγκασμός μπορεί να ποικίλει από την επιβολή όρων (conditionalities) στη χορήγηση βοήθειας μέχρι και την υποστήριξη της άσκησης βίας στα πλαίσια της «ανθρωπιστικής επέμβασης» (humanitarian intervention), μιας βίας που επειδή αποβλέπει στην επιβολή της ειρήνης (peace-enforcing) εκλαμβάνεται ως «ανθρωπιστική»¹⁵. Ακόμη, οι ΜΚΟ τρίτης γενιάς δραστηριοποιούνται, ζητώντας ουσιαστικές αλλαγές στον τρόπο που λειτουργεί το διεθνές οικονομικό σύστημα. Έτσι, για παράδειγμα, μετά τη Σύμβαση κατά των Ναρκών της Οττάβα και την επιτυχία της καμπάνιας Jubilee 2000 που κινητοποίησε εκατομμύρια ανθρώπους σ' ολόκληρο τον κόσμο με

15. Για το παράδοξο της «ανθρωπιστικής βίας» βλ. Hugo Slim, 'Violence and Humanitarianism: Moral Paradox and the Protection of Civilians', *Security Dialogue*, Vol. 32 (3), σελ. 325-339

αίτημα τη μείωση των χρεών των φτωχότερων χωρών του κόσμου¹⁶, οι ΜΚΟ στρέφουν τώρα την προσοχή τους στην αλλαγή των κανόνων του παγκοσμίου εμπορίου. Το Νοέμβριο του 2001, καθώς τα 142 κράτη-μέλη του Παγκοσμίου Οργανισμού Εμπορίου συνεδρίαζαν στην Doha του Κατάρ, πλήθος ΜΚΟ ένωναν τις δυνάμεις τους, δημιουργώντας το «Κίνημα της Δικαιοσύνης στο Εμπόριο» (Trade Justice Movement)¹⁷.

Το εξωτερικό περιβάλλον

Η πολιτική ουδετερότητα έχει υποχωρήσει λόγω δομικών αλλαγών στο διεθνές σύστημα αλλά και ορισμένων εξελίξεων που κατέδειξαν ότι η ανθρωπιστική δράση δεν μπορεί να αγνοήσει αναπόφευκτες πολιτικές επιπτώσεις.

Ο βασικός λόγος για την παρακμή της πολιτικής ουδετερότητας οφείλεται σε διεθνείς εξελίξεις στη δεκαετία του '90: πρώτον, στη φύση των συγκρούσεων (από διακρατικές σε εμφύλιες) και, δεύτερον, στις ξένες στρατιωτικές επεμβάσεις – αλλαγές όχι μόνο μεγάλης σημασίας αλλά και ραγδαίες. Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου – κι ακόμη κι αν αγνοήσει κανείς τις στρατιωτικές επεμβάσεις στον Περσικό Κόλπο, τη Σομαλία, τη Βοσνία και το Κόσοβο - υπήρξαν περισσότερες ειρηνευτικές αποστολές από ποτέ άλλοτε στην ιστορία των Ηνωμένων Εθνών. Έτσι, το πλαίσιο στο οποίο η ανθρωπιστική δράση λαμβάνει χώρα άλλαξε σημαντικά και κατά συνέπεια η αλληλεπίδραση μεταξύ ανθρωπιστικών, πολιτικών και στρατιωτικών δρώντων μεταβλήθηκε μ' ένα θεμελιώδη τρόπο¹⁸. Η διάκριση ανάμεσα σε διπλωματική ή στρατιωτική δράση από τη μια πλευρά και ανθρωπιστική δράση από την άλλη

16. Βλ. το κείμενο του Άγγελου Κότσιου σ' αυτόν τον τόμο.

17. Charlotte Denny, 'Third world seeks justice through fair trade', *The Guardian Weekly*, January 10-16, 2002

18. Susan Finch, 'NGO/Military Cooperation in Complex Emergencies: The Need for Improved Coordination', *Canadian Centre for Foreign Policy Development*, 2000 (<http://www.cfp-pec.gc.ca/OtherAnnualEvents/SusanFinch.htm>). Ενδιαφέρουσα είναι επίσης και η συζήτηση για το 'δίκαιο του πολέμου'. (Eric S. Krauss and Mike O. Lacey, 'Utilitarian vs. Humanitarian: The Battle Over the Law of War', *Parameters*, US Army War College Quarterly, Summer 2002, σελ. 73-85

δεν είναι πλέον τόσο εύκολη. Το γεγονός και μόνο ότι στις 7 Οκτωβρίου 2001, δύο ώρες μετά την έναρξη βομβαρδισμού του Αφγανιστάν από την αμερικανική πολεμική αεροπορία, ο Υπουργός Άμυνας των ΗΠΑ Donald Rumsfeld ένοιωσε την ανάγκη να δηλώσει ότι ένας από τους έξι στόχους των στρατιωτικών επιχειρήσεων ήταν η «προμήθεια ανθρωπιστικής βοήθειας» είναι χαρακτηριστική της αλλαγής που έχει επέλθει¹⁹. Όπως παρατηρεί ένας αναλυτής, «δεδομένου του γεγονότος ότι η Αμερικανική κυβέρνηση παρουσίασε τη σύγκρουση με τους Ταλιμπάν και την Αλ Κάιδα ως μια μάχη για εθνική και, βέβαια, πολιτισμική επιβίωση, γιατί [ο Rumsfeld] να θεωρούσε αναγκαίο, ή ακόμη επιθυμητό, να περιλάβει αυτό το εμφανώς άσχετο θέμα ως έναν από τους κύριους στόχους του πολέμου;»²⁰.

Οποιαδήποτε λοιπόν κι αν είναι τα πολιτικά κίνητρα των ανθρωπιστικών επεμβάσεων²¹, κατέστη σαφές ότι ένα νέο σύνθετο «παράδειγμα» (paradigm) δράσης έχει κάνει την εμφάνισή του. Το νέο αυτό παράδειγμα ταυτίζεται σε σημαντικό βαθμό με την επονομαζόμενη «πολύπλοκη επείγουσα κατάσταση» (complex emergency). Η «πολύπλοκη επείγουσα κατάσταση» ορίζεται ως «μια ανθρωπιστική κρίση σε μια χώρα, περιοχή ή κοινωνία όπου υπάρχει πλήρης ή σημαντική κατάρρευση εξουσίας ως αποτέλεσμα εσωτερικής ή εξωτερικής σύγκρουσης που απαιτεί μια διεθνή απάντηση πέρα από την εντολή ή την ικανότητα οποιουδήποτε οργανισμού»²². Κατά συνέπεια, η αντιμετώπισή της πολύπλοκης

19. 'Rumsfeld and Myers Briefing on Enduring Freedom', news transcript, US Department of Defense (October 7, 2001) (http://www.defenselink.mil/news/Oct2001/t10072001_t1007sd.html)

20. Kurt Mills, 'Neo-Humanitarianism: The Role of International Humanitarian Organizations in the Emerging Global Order', Paper presented at the 2002 Annual Meeting of the International Studies Association, March 2002, σελ. 1

21. Nicholas J. Wheeler, 'Humanitarian Intervention and World Politics', in John Baylis and Steve Smith, *The Globalization of World Politics*, Oxford: Oxford University Press, 1997, σελ. 391-408

22. Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, UN, *OCHA Handbook on Complex Emergencies*, August 1999 (http://www.reliefweb.int/library/documents/ocha_orientation_handbook_on_.htm);

Για μια αναφορά στην επινόηση της έννοιας και τα προβλήματα με τον ορισμό

επείγουσας κατάστασης χρειάζεται στενή συνεργασία ποικίλων διεθνών δρώντων (κρατικών, διακρατικών και της κοινωνίας των πολιτών) κι ένα συντονισμό σε μια πλειάδα επιπέδων (στρατιωτικό, διπλωματικό, οικονομικό, ανθρωπιστικό).

Αλλά ακόμη κι όταν δεν πραγματοποιούνται ανθρωπιστικές επεμβάσεις, οι διαμορφωτές της εξωτερικής πολιτικής στα κράτη της Δύσης απαντούν στα αιτήματα της κοινής γνώμης για επεμβάσεις σε «στρατηγικά περιθωριακές περιοχές» του Τρίτου Κόσμου με το να χρηματοδοτούν ανθρωπιστικές οργανώσεις. Πρόκειται για μια προσέγγιση που έχει μικρότερο οικονομικό και πολύ χαμηλότερο πολιτικό κόστος από την αποστολή στρατιωτικών δυνάμεων. Καθώς λοιπόν τα αναπτυγμένα κράτη αντιδρούν σε μεγάλες ανθρωπιστικές κρίσεις αποκλειστικά και μόνο χρηματοδοτώντας ΜΚΟ, οι τελευταίες αναδεικνύονται εκ των πραγμάτων – είτε το επιθυμούν είτε όχι - σε πολιτικούς δρώντες που καλούνται από αποδέκτες και δωρητές να καλύψουν ένα κενό²³.

Τα κράτη της Δύσης διοχετεύουν ένα ολοένα και μεγαλύτερο ποσοστό της βοήθειάς τους μέσω ΜΚΟ: το ποσοστό των πόρων των ΜΚΟ που προέρχεται από δημόσιους φορείς αυξήθηκε από 1,5% το 1970 σε πάνω από 40% στα μέσα της δεκαετίας του '90²⁴, με προφανείς συνέπειες για την ανεξαρτησία των τελευταίων. Είναι πια σύνηθες οι κυβερνήσεις των κρατών-δωρητών να στέλνουν μια ομάδα εκτιμητών σε μια καταστροφή που έχει πλήξει ένα κράτος του Τρίτου Κόσμου, στη συνέχεια να αποφασίζουν για την κατάλληλη απάντηση και, τέλος, να ζητούν προσφορές για την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας. Έτσι, πολλές ΜΚΟ μετατρέπονται ουσιαστικά από εταίροι (partners) των κυβερνήσεων σε προμηθευτές (contractors) τους²⁵. Σταδιακά μια «κουλτούρα προμηθευ-

και τη χρήση της βλ. Raymond Apthorpe, 'Some Relief from Development: Humanitarian Emergency Aid in the Horn of Africa (including Sudan), Rwanda and Liberia', *The European Journal of Development Research*, Vol. 9 (2), December 1997, σελ. 88-90

23. Adam Roberts, *Humanitarian Action in War*, The International Institute of Strategic Studies, Adelphi Paper No 305, Oxford: Oxford University Press, 1996, σελ. 54-55

24. P. J. Simmons, 'Learning to Live with NGOs', *Foreign Policy*, Fall 1998, σελ. 94

25. Tony Vaux, *The Selfish Altruist*, London: 2001. Δεν είναι άλλωστε τυχαίο ό-

τή» (contractor culture) κυριαρχεί. Αυτό που ενδιαφέρει πλέον τις ΜΚΟ δεν είναι να θέσουν στόχους και προτεραιότητες αλλά να παρουσιάσουν τις ελκυστικότερες προσφορές στο σχετικό διαγωνισμό. Οι κυβερνήσεις εκμεταλλεύονται την υποστήριξη που παρέχουν στις ΜΚΟ για να τονίσουν – και να εξασφαλίσουν – αυτό που ονομάζουν ως «συννοχή» (coherence) ανάμεσα στους πολιτικούς και τους ανθρωπιστικούς στόχους²⁶. Υπ' αυτές τις συνθήκες ακόμη και η τήρηση της αρχής της πολιτικής ουδετερότητας είναι δύσκολη για τις ΜΚΟ. Για τα κράτη, λοιπόν, ο ανθρωπισμός έχει εξελιχθεί σ' ένα πολύτιμο εργαλείο για την άσκηση της εξωτερικής πολιτικής τους²⁷. Κατά ένα παράδοξο τρόπο η ισχυρότερη κοινωνία των πολιτών αποδείχθηκε σχετικά ανέτοιμη να αντιμετωπίσει τις πολιτικές επεμβάσεις στο ανθρωπιστικό έργο της.

Αλλά, οι ανθρωπιστικές οργανώσεις συχνά πέφτουν θύματα και των πολιτικών μηχανορραφιών των αντιμαχόμενων πλευρών στις χώρες-αποδέκτες. Επιδιώκοντας, χωρίς πολιτική ή στρατιωτική στήριξη, να εξασφαλίσουν πρόσβαση σε θύματα των συγκρούσεων, οι ΜΚΟ συχνά μετατρέπονται ακούσια σε «πιόνια» των εμπολέμων. Πολλές φορές, όπως έδειξαν οι περιπτώσεις της Αιθιοπίας στη δεκαετία του '80 καθώς και της Σομαλίας και του Σουδάν στη δεκαετία του '90, η ανθρωπιστική βοήθεια καταλήγει να στηρίζει κυβερνητικούς στρατούς ή/και αντάρτες²⁸. Αυτό το πρόβλημα εντάθηκε ως αποτέλεσμα της αυξανόμενης ασάφειας των διαχωριστικών γραμμών ανάμεσα στον άμαχο πληθυσμό και τους ενόπλους – ένα από τα πιο κρίσιμα χαρακτηριστικά των εμφυλίων πολέμων στη μετα-ψυχροπολεμική εποχή²⁹. Έτσι, λοιπόν, ένας άλλος

τι πολλές μεγάλες ΜΚΟ αντιτίθενται σε προτάσεις για τη διοχέτευση μεγαλύτερου ποσοστού της κρατικής βοήθειας μέσω οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών (Charlotte Denny, 'Getting the best out of government', *The Guardian Weekly*, March 15-21, 2001.

26. Mark Duffield, 'Politics vs. aid', *id21 insights*, No 39, January 2002 (<http://www.id21.org/insights/insights39/insights-iss39-editorial.html>)

27. Kurt Mills, *op. cit.*, σελ. 5

28. John Prendergast, *Frontline Diplomacy. Humanitarian Aid and Conflict in Africa*, Boulder, Co: Lynne Rienner, 1996; Kevin Toolis, 'Africa's famine is very big business', *The Guardian Weekly*, September 6, 1998, σελ. 20-21

29. Γι' αυτήν την επιστροφή στο Μεσαίωνα βλ. Martin van Creveld, *The Transforma-*

λόγος που έφερε στην επιφάνεια τη συζήτηση περί της σχέσης μεταξύ πολιτικής και ανθρωπισμού είναι η σχέση ανθρωπιστικής βοήθειας και ενόπλων συγκρούσεων.

Σε πολλές περιπτώσεις, αποτυγχάνοντας να εκτιμήσουν τις πολιτικές συνέπειες της ίδιας της δράσης τους, οι ΜΚΟ επιδεινώνουν τις συγκρούσεις και τη βία των οποίων τις συνέπειες επιδιώκουν να απαλύνουν. Οι ΜΚΟ προσφέρουν οικονομικούς πόρους σε μια περιοχή όπου μαίνεται μια σύγκρουση. Κατά τη διάρκεια ενός πολέμου, η κάθε πλευρά επιχειρεί να αποκτήσει ή να ελέγξει οικονομικούς πόρους, κι έτσι η βοήθεια μπορεί να αποτελέσει μια νέα πηγή διαμάχης. Μια αναλύτρια, η Mary Anderson, αναφέρεται σε μια σειρά από περιπτώσεις όπου η βοήθεια από ΜΚΟ μπορεί να συμβάλει σε μια σύγκρουση³⁰. Πρώτον, οι εμπόλεμες φατρίες μπορεί να «φορολογήσουν» τις ΜΚΟ προκειμένου να τις επιτρέψουν να διανείμουν βοήθεια. Αυτοί οι «φόροι» χρηματοδοτούν με τη σειρά τους τον πόλεμο. Δεύτερον, η βοήθεια μπορεί να κλαπεί και να διοχετευθεί στους εμπολέμους. Τρίτον, υποδομές που κατασκευάστηκαν με τη βοήθεια ΜΚΟ, όπως οι δρόμοι, μπορεί να επιτρέψουν σε ενόπλους να μετακινούνται ταχύτερα και σε μεγαλύτερες αποστάσεις. Τέλος, οι ίδιες οι πράξεις των ΜΚΟ μπορεί να επιδεινώσουν μια σύγκρουση. Η Anderson σημειώνει ότι «οι ΜΚΟ πρέπει να επιλέξουν να απασχολήσουν μερικούς ανθρώπους (κι όχι άλλους), να αγοράσουν αγαθά από μερικούς (κι όχι άλλους) και να κατευθύνουν τη βοήθεια σε μερικούς (κι όχι άλλους). Αυτές οι αποφάσεις μπορεί να ενισχύσουν ξεχωριστές συλλογικές ταυτότητες, ανισότητες και ανταγωνισμούς»³¹. Ένα κλασικό παράδειγμα της σχέσης βοήθειας και συγκρούσεων αφορά την προσφυγική κρίση στην περιοχή των Μεγάλων Λιμνών της Κεντρικής Αφρικής το 1994.

Μετά τη γενοκτονία στη Ρουάντα, 1,5 εκατομμύριο πρόσφυγες πέρασαν τα σύνορα καταφεύγοντας στο ανατολικό Ζαΐρ (και δευ-

tion of War, New York: Basic Books, 1991

30. Mary Anderson, 'Humanitarian NGOs in Conflict Intervention', in Chester Crocker, Fen Hampson and Pamela Aall, eds, *Managing Global Chaos*, Washington DC: United States Institute of Peace Press, 1996, σελ. 343-354.

31. *Ibid.*, σελ. 348

τερευόντως στην Τανζανία). Εκατοντάδες διεθνείς μη κυβερνητικές οργανώσεις έσπευσαν να βοηθήσουν τους πρόσφυγες. Ωστόσο οι πολιτοφυλακές της εθνότητας των Χούτου (που είχαν διαπράξει τη γενοκτονία στη Ρουάντα) είχαν τον έλεγχο των προσφυγικών καταυλισμών τους οποίους και χρησιμοποιούσαν ως βάσεις για επιθέσεις στη Ρουάντα. Οι πρόσφυγες ήταν στην πραγματικότητα όμηροι των ανταρτών. Οι πολιτοφυλακές διατηρούσαν τον έλεγχο της διανομής της βοήθειας, την πρόσβαση στα νοσοκομεία, την ίδια την πληροφόρηση (ότι η Ρουάντα ήταν πρόθυμη να τους δεχτεί πίσω)³². Η κρίση ουσιαστικά επιλύθηκε με στρατιωτικά μέσα όταν, το φθινόπωρο του 1996, ζαϊρινοί αντάρτες υποχρέωσαν τους πρόσφυγες να επιστρέψουν στη Ρουάντα. Ποια ήταν η αντίδραση των μη κυβερνητικών οργανώσεων σ' αυτή τη προσφυγική κρίση όπου η διεθνής βοήθεια ουσιαστικά επιδόθηκε τη σύγκρουση; Δύο μεγάλες ΜΚΟ (το γαλλικό τμήμα των Γιατρών Χωρίς Σύνορα και η International Rescue Committee) αποφάσισαν να διακόψουν τη βοήθεια που παρείχαν στους πρόσφυγες³³.

Σε τέτοιες καταστάσεις, η Anderson υποστηρίζει ότι οι ΜΚΟ έχουν τρεις επιλογές³⁴. Πρώτον, να κλείνουν τα μάτια στις πολιτικές επιπτώσεις της βοήθειας, με ό,τι αυτό συνεπάγεται για την επιδείνωση των συγκρούσεων. Δεύτερον, να παράσχουν βοήθεια «σύμφωνα με τους δικούς τους όρους». Αν μάλιστα οι αρνητικές συνέπειες ξεπερνούν τις θετικές, μπορεί να αποσυρθούν, αφήνοντας ανοικτή την πιθανότητα της επιστροφής μόνον όταν οι συνθήκες ευνοούν μια εξωτερική επέμβαση. Η τρίτη επιλογή, βασίζεται στον Όρκο του Ιπποκράτη. Σ' αυτή την περίπτωση, οι ΜΚΟ κάνουν ό,τι είναι δυνατό για να βοηθήσουν τον πληθυσμό, παράλληλα όμως δίνοντας έμφαση στην αρχή ότι «δεν πρέπει να προκαλέσουμε βλάβη». Αυτές οι ΜΚΟ αναλαμβάνουν την ευθύνη για τις ακούσιες συνέπειες των πράξεών τους. Η Anderson, τονίζει, ότι πολλές ΜΚΟ στρέφονται σ' αυτή την τρίτη προσέγγιση της μέτριας πολιτικοποίησης.

32. Ben Barber, 'Feeding Refugees, or War ? The Dilemma of Humanitarian Aid', *Foreign Affairs*, Vol. 76 (4), July / August 1997, σελ. 11.

33. *Ibid.*, σελ. 13.

34. Mary Anderson, *op. cit.*, σελ. 348-350.

Συνέπειες

Ένας άλλος ερευνητής, ο Thomas Weiss, υποστηρίζει ότι υπάρχουν πλέον τέσσερα είδη μη κυβερνητικών οργανώσεων³⁵. Πρώτον, οι «παραδοσιακές» που πιστεύουν ότι η ανθρωπιστική δράση μπορεί να απομονωθεί από την πολιτική. Δεύτερον, οι «μινιμαλιστικές» που πιστεύουν σε μια ελάχιστη πολιτικοποίηση που θα εγγυάται ότι τουλάχιστον οι ΜΚΟ «δεν προκαλούν βλάβη» όταν παρέχουν βοήθεια. Τρίτον, οι «μαξιμαλιστές» οι οποίοι έχουν μια πιο φιλόδοξη ατζέντα για τη χρήση της ανθρωπιστικής δράσης ως μέρος μιας ευρύτερης στρατηγικής ειρήνευσης. Και, τέταρτον, οι «συνπαραστάτες» (solidarists) που εγκαταλείπουν την ουδετερότητα και την αμεροληψία, επιλέγουν πλευρές σε μια σύγκρουση και απορρίπτουν τη συναίνεση ως προϋπόθεση για επέμβαση. Χαρακτηριστική περίπτωση αυτής της τέταρτης κατηγορίας ΜΚΟ είναι, για τον Weiss, οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα.

Στην πραγματικότητα, ο σύγχρονος ανθρωπισμός είναι πολύ λιγότερο «ουδέτερος» απ' ό,τι η ανωτέρω ταξινόμηση υπονοεί. Για παράδειγμα, τα στελέχη του Ερυθρού Σταυρού δεν είναι τόσο δογματικά στην τήρηση της αρχής της πολιτικής ουδετερότητας. Ένας αναλυτής τονίζει ότι οι «παραδοσιακές οργανώσεις», όπως ο Ερυθρός Σταυρός, επιλύουν τις αντιθέσεις ανάμεσα στα α-πολιτικά μέλη τους και στα εξόχως πολιτικά ζητήματα που αντιμετωπίζουν «προβάλλοντας δύο εκδοχές των γεγονότων, μια δημόσια και μια ιδιωτική». Η δημόσια εκδοχή «προστατεύει την ουδετερότητα του οργανισμού και αποφεύγει να αποδώσει πολιτική υπευθυνότητα για την καταστροφή, τον πόλεμο και τη σύγκρουση στην οποία έχει παρέμβει. Το ιδιωτικό μήνυμα είναι πιο πολιτικό: απευθύνεται σε κυβερνήσεις, δωρητές και φιλικά προσκείμενους δημοσιογράφους και δείχνει τους υπαίτιους»³⁶.

35. Thomas G. Weiss, 'Principles, Politics, and Humanitarian Action', *Ethics & International Affairs*, Vol. 13, 1999

36. Michael Ignatieff, "The stories we tell: Television and humanitarian aid", in Jonathan Moore, ed., *Hard Choices: Moral Dilemmas in humanitarian intervention*, Boulder, Co: Rowman & Littlefield, 1998, σελ. 296 (σημ.5).

Η βαθμιαία εγκατάλειψη της «πολιτικής ουδετερότητας» έχει θετικές και αρνητικές συνέπειες. Ο πολιτικοποιημένος ανθρωπισμός αναγνωρίζει ότι η ανθρωπιστική ή η αμιγώς αναπτυξιακή βοήθεια περιέχει πλήθος κινδύνων για όσους αγνοούν τις πολιτικές διαστάσεις της. Έτσι, είναι, από πολλές πλευρές, πολύ πιο «ηθικός» από εκείνον τον πολιτικά ουδέτερο ανθρωπισμό που έκλεισε τα μάτια στο Ολοκαύτωμα (Ερυθρός Σταυρός) ή στήριξε τους σφαγείς της Ρουάντας (πολλές ΜΚΟ).

Ίσως η σημαντικότερη αρνητική συνέπεια της πολιτικοποίησης είναι ότι μπορεί να παρεμποδίσει την πρόσβαση των ΜΚΟ σε περιοχές κρίσης, περιορίζοντας αυτό που έχει ονομαστεί ως «ανθρωπιστικός χώρος» (humanitarian space). Όπως παρατηρεί ένα έμπειρο στέλεχος μιας μεγάλης ΜΚΟ, της Oxfam: «Αποτυγχάνοντας να πάρει αποστάσεις από το ΝΑΤΟ, η Oxfam επέτρεψε στον [πρόεδρο της Γιουγκοσλαβίας Σλόμπονταν] Μιλόσεβιτς να μας κατηγορήσει ότι παίρναμε το μέρος της άλλης πλευράς, να μας πετάξει έξω από τη Σερβία και να μας εμποδίσει να βοηθήσουμε τους φτωχούς»³⁷. Αλλά ακόμη κι όταν δεν εμποδίζει την πρόσβαση, η πολιτικοποίηση μπορεί να θέσει το προσωπικό όλων των (και των μη πολιτικοποιημένων) ΜΚΟ σε κίνδυνο³⁸ από τους εμπολέμους που διαφωνούν με τις απόψεις τους.

Ένας δεύτερος κίνδυνος στον πολιτικοποιημένο ανθρωπισμό είναι ότι η τάση προς ηθικές κρίσεις σε ό,τι αφορά τα θύματα μπορεί να δημιουργήσει «θύματα που δεν αξίζουν βοήθεια» (undeserving victims), όπως οι Χούτου και οι Σέρβοι. Ακόμη όμως κι η ορθότητα μιας τέτοιας κρίσης μπορεί να είναι προσωρινή. Όπως εύστοχα παρατηρεί ένα στέλεχος μιας ΜΚΟ, «τα τελευταία γεγονότα στη Λαοκρατική Δημοκρατία του Κονγκό και στα σύνορα του Κοσόβου με τη Σερβία και τη Μακεδονία θα πρέπει να είναι μια υπενθύμιση ότι αυτοί που είναι τα θύματα σε μια στιγμή μπορεί να είναι οι επιτιθέμενοι σε μιαν άλλη»³⁹.

37. Alison Benjamin, *op.cit.*

38. Adam Roberts, *op. cit.*, σελ. 55

39. Fiona Fox, 'Beyond Charity', *The World Today*, August – September 2001, σελ. 29

Μια άλλη αρνητική συνέπεια της υιοθέτησης της πολιτικοποίησης, αφορά στην ικανότητα των ΜΚΟ να προβλέπουν με ακρίβεια τις μακροχρόνιες συνέπειες της ανθρωπιστικής επέμβασης για την ευρύτερη πολιτική κατάσταση⁴⁰. Πολύ συχνά, οι ανθρωπιστικές οργανώσεις δεν διαθέτουν επαρκή πληροφόρηση για να εκτιμήσουν σωστά τις πολιτικές πλευρές μιας κρίσης και η στάση τους είναι περισσότερο αποτέλεσμα ιδεολογικών προκαταλήψεων παρά αντικειμενικής εκτίμησης των γεγονότων.

Μια λύση που έχει προταθεί προκειμένου οι ΜΚΟ να αποφύγουν τα διλήμματα της πολιτικοποίησης που αναπόφευκτα συνδέονται με τους εμφυλίους πολέμους και τις ξένες επεμβάσεις, είναι να κατευθύνουν τους περιορισμένους πόρους τους στις κατά UNICEF «σιωπηρές επείγουσες καταστάσεις» (*silent emergencies*), δηλαδή φαινόμενα απόλυτης φτώχειας σε συνθήκες ειρήνης, και όχι στις «θορυβώδεις επείγουσες καταστάσεις» (*loud emergencies*) που αφορούν ένοπλες συγκρούσεις⁴¹. Μια τέτοια λύση θα επέτρεπε στις ανθρωπιστικές οργανώσεις να αποφύγουν την ακούσια εμπλοκή με την πολιτική.

Ωστόσο, σε περιοχές συγκρούσεων, οι θετικές συνέπειες των ορθών πολιτικών αποφάσεων ορισμένων ΜΚΟ σε μεγάλο βαθμό ακυρώνονται λόγω της στάσης των υπολοίπων οργανώσεων, οι οποίες είτε δεν κάνουν τις ίδιες πολιτικές επιλογές είτε δεν πολιτικοποιούν τη δράση τους. Οι ανθρωπιστικές οργανώσεις έχουν τις δικές τους προτεραιότητες και συχνά ανταγωνίζονται παρά συνεργάζονται μεταξύ τους για οικονομικούς πόρους⁴², ενώ ο πολλαπλασιασμός του αριθμού τους επιδεινώνει τις διαφορές επιδιώξεων και αυξάνει την αλληλο-υπονόμευση. Για παράδειγμα, κατά τη διάρκεια μιας επισιτιστικής κρίσης, είναι πολύ πιθανό ότι η μία ΜΚΟ θα προσπαθεί να δημιουργήσει κέντρα τροφοδοσίας που ωθούν τους ντόπιους να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους ενώ, την ίδια στιγμή, κάποια άλλη ΜΚΟ θα επιχειρεί να τους φέρει πίσω στον τόπο κατοικίας τους. Προσπάθειες συντονισμού υπό την αιγίδα,

40. Fiona Fox, *op. cit.*

41. Thomas G. Weiss, 'Nongovernmental...', *op. cit.*, σελ. 456-457

42. Lionel A. Rosenblatt, 'Humanitarian Emergencies: Ten Steps to Save Lives and Resources', *SAIS Review*, Vol. XV (2), Summer - Fall 1995, σελ. 96

για παράδειγμα, της Παγκόσμιας Τράπεζας ή του Αναπτυξιακού Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών, έχουν αποδώσει περιορισμένα αποτελέσματα. Κατ' ουσίαν, η αδυναμία συντονισμού ακυρώνει σε μεγάλο βαθμό τα οφέλη της πολιτικοποίησης: αφενός η εγκατάλειψη της αρχής της «πολιτικής ουδετερότητας» δεν αφορά όλες τις ΜΚΟ και, αφετέρου, η μορφή και ο τύπος της πολιτικοποίησης δεν είναι ίδιος για όλες τις υπόλοιπες. Συνεπώς, η έλλειψη μιας κεντρικής αρχής εμποδίζει τη διαμόρφωση ενός ενιαίου πολιτικοποιημένου ανθρωπισμού. Η εγκατάλειψη της αρχής της ουδετερότητας δημιουργεί την ανάγκη υιοθέτησης ενός «συντάγματος για τη λήψη αποφάσεων»⁴³. Μ' άλλα λόγια υπάρχει η ανάγκη μιας απόφασης για το πώς θα παίρνονται οι αποφάσεις. Προς το παρόν οι μόνοι που φαίνονται ικανοί να επιβάλουν μια ενιαία πολιτική στάση είναι τα κράτη ενώ μια άλλη ομάδα οντοτήτων που θα μπορούσαν να παίξουν αυτό το ρόλο είναι ορισμένοι διεθνείς ή έστω περιφερειακοί οργανισμοί.

Συμπεράσματα

Η διεθνής αναπτυξιακή βοήθεια δεν υπήρξε ποτέ πολιτικά ουδέτερη. Ως «παιδί του Ψυχρού Πολέμου» (το πρώτο πρόγραμμα βοήθειας ήταν το Σχέδιο Μάρσαλ) ήταν ανέκαθεν έντονα επηρεασμένη από τους γεωπολιτικούς στόχους των υπερδυνάμεων και των σημαντικότερων συμμάχων τους. Για παράδειγμα, στις δεκαετίες του '70 και του '80, η ανθρωπιστική βοήθεια που παρείχαν σε πρόσφυγες οι ΗΠΑ και άλλες δυτικές χώρες ενίσχυε αντι-κομμουνιστικές αντάρτες. Τα στρατόπεδα προσφύγων στους οποίους παρόχονταν τρόφιμα, νερό και φάρμακα, ήταν ταυτόχρονα και τόποι εφοδιασμού, καταφύγια αλλά και κέντρα στρατολόγησης για ανταρτικές ομάδες. Στη δεκαετία του '80, προσφυγικοί καταυλισμοί όπως των Παστούν στο Πακιστάν και των Ερυθρών Χιμέρ στην Ταϊλάνδη μετατράπηκαν – χάρη στη δυτική βοήθεια - σε στρατιωτικές βάσεις για επιθέσεις στο Αφγανιστάν και την Καμπότζη αντίστοιχα⁴⁴. Κάτω απ' αυτές τις συνθήκες, ήταν πολύ λογικό οι με-

43. G. Meier, 'The new political economy and policy reform', *Journal of International Development*, Vol. 5 (4), 1993, σελ. 381-389

44. Barber, *op. cit.*, σελ. 9-10.

γάλες ΜΚΟ να διατηρήσουν την «πολιτική ουδετερότητα» ως κόρη οφθαλμού. Στην περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, ο πολιτικός χαρακτήρας της βοήθειας ήταν τόσο έντονος που αν οι ανθρωπιστικές οργανώσεις εγκατέλειπαν την αρχή της «πολιτικής ουδετερότητας» θα κινδύνευαν να χάσουν την ίδια τη – σχετικά – ανεξάρτητη ταυτότητά τους.

Εντούτοις, μετά το τέλος του ανταγωνισμού των υπερδυνάμεων και την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, πολλοί πίστεψαν ότι αυτή η παραδοσιακά στενή σχέση μεταξύ πολιτικής και βοήθειας είχε φθάσει στο τέλος της. Σε κάποιο βαθμό, είχαν δίκιο. Στις προτεραιότητες των μεγάλων κρατών οι γεωπολιτικοί στόχοι υποχώρησαν και στο λόγο (discourse) της διεθνούς αναπτυξιακής βοήθειας για πρώτη φορά εμφανίστηκαν στόχοι όπως η «καταπολέμηση της φτώχειας» και η «βιώσιμη ανάπτυξη». Κατά παράδοξο τρόπο, η μερική απο-πολιτικοποίηση της διεθνούς αναπτυξιακής βοήθειας συνοδεύθηκε από μια αντίστροφη συζήτηση στις ΜΚΟ. Οι τελευταίες άρχισαν να προβληματίζονται σχετικά με την εγκατάλειψη της αρχής της «ουδετερότητας». Ασφαλώς, σε κάποιο βαθμό το πρώτο γεγονός επέτρεψε το δεύτερο: οι ΜΚΟ μπορούσαν πλέον να «πολιτικοποιήσουν» τη δράση τους χωρίς να κατηγορηθούν ότι παίρνουν το μέρος μιας εκ των δύο υπερδυνάμεων.

Ωστόσο οι λόγοι της μερικής εγκατάλειψης της αρχής δεν είναι τόσο αρνητικοί όσο θετικοί. Δεν σχετίζονται δηλαδή τόσο με το τι οι ΜΚΟ δεν μπορούσαν να κάνουν αλλά με το ποιοι παράγοντες τους ώθησαν να αλλάξουν τη στάση τους. Για να διευκολύνουμε την ανάλυση, τους θετικούς αυτούς λόγους τους διακρίναμε σε εσωτερικούς και εξωτερικούς. Στην πρώτη κατηγορία ανήκει αναμφίβολα η αλλαγή στην ίδια τη φύση των ΜΚΟ – από οργανώσεις παροχής ανθρωπιστικής βοήθειας σε πιο σύνθετες ομάδες με διαφοροποιημένες ατζέντες. Στη δεύτερη κατηγορία, εντάξαμε την αλλαγή στη φύση του διεθνούς συστήματος και ιδιαίτερα στις αντιλήψεις περί εθνικής κυριαρχίας καθώς και τις αλλαγές στο χαρακτήρα των συγκρούσεων – από διακρατικές σε εμφύλιες. Σε γενικές γραμμές, οι ΜΚΟ φάνηκαν να σύρονται περισσότερο από τις εξελίξεις παρά να τις διαμορφώνουν. Κατά συνέπεια, η εκούσια

πολιτικοποίηση των Γιατρών χωρίς Σύνορα φαίνεται να αποτελεί περισσότερο την εξαίρεση παρά τον κανόνα. Οι περισσότερες ΜΚΟ δεν επέλεξαν την πολιτικοποίηση. Συνήθως πολιτικοποίησαν τη στάση τους κατ' ανάγκη – για ν' αντιμετωπίσουν την αυξανόμενη σύνδεση ανθρωπισμού και πολιτικής. Υποστηρίξαμε ότι η σταδιακή εγκατάλειψη της αρχής της πολιτικής ουδετερότητας είναι μια ευπρόσδεκτη εξέλιξη καθώς από τη φύση της η ανθρωπιστική δράση έχει πολιτικές συνέπειες. Ωστόσο, η έντονη πολιτικοποίηση κρύβει και κινδύνους, καθώς μπορεί να διακυβεύσει μερικές από τις βασικές αρχές του ανθρωπισμού.

Τα μεγάλα διλήμματα της ανθρωπιστικής δράσης παραμένουν. Αυτό που είναι «ηθικό» και «καλό» βραχυχρόνια μπορεί να είναι «ανήθικο» και «κακό» μακροχρόνια. Τα χθεσινά θύματα μπορεί να είναι οι αυριανοί θύτες. Η πολιτικοποίηση του ανθρωπισμού είναι ταυτόχρονα και απαραίτητη αλλά και γεμάτη κινδύνους. Χρειάζεται μια χρυσή τομή. Και δυστυχώς στο πολύπλοκο σύγχρονο κόσμο, οι χρυσές τομές δεν είναι εύκολες.

Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και Ανθρώπινα Δικαιώματα

♦ Ανθρώπινα Δικαιώματα: Ως ανθρώπινο δικαίωμα επιτρέπεται να θεωρείται μονάχα ένα δικαίωμα το οποίο απολαμβάνουν όλοι οι άνθρωποι μόνο και μόνο επειδή ανήκουν στο ανθρώπινο γένος, χωρίς δηλαδή τη διαμεσολάβηση οποιασδήποτε εξουσιαστικής αρχής (π.χ. κυβέρνηση), αφού από εννοιολογική και φυσική άποψη είναι στενότερη από την ανθρωπότητα ως σύνολο. Η έννοια των ανθρωπίνων δικαιωμάτων περιλαμβάνει την ηθική αξίωση της καθολικής προστασίας των δικαιωμάτων αυτών για το σύνολο της ανθρωπότητας. Επομένως ο κοινός πυρήνας του ανθρωπίνου γένους αποτελεί την ηθική βάση για την αξίωση των δικαιωμάτων αυτών. Γι αυτό και τα ανθρώπινα δικαιώματα συνδέονται με την παράδοση του ουμανισμού.

Τα ανθρώπινα δικαιώματα περιλαμβάνουν το σύνολο των αστικών, πολιτικών, κοινωνικών και οικονομικών δικαιωμάτων.

- Τα αστικά δικαιώματα αναφέρονται στα δικαιώματα που κατοχυρώνουν την ατομική ελευθερία (η ελευθερία του λόγου, η ελευθερία της σκέψης, συνείδησης και θρησκείας, το δικαίωμα στη ζωή, το δικαίωμα στην ατομική ιδιοκτησία, κ.λ.π).
- Τα πολιτικά δικαιώματα αφορούν το δικαίωμα συμμετοχής στην άσκηση της πολιτικής εξουσίας (το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι, το δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι, κλπ.).
- Τα κοινωνικά και οικονομικά δικαιώματα αφορούν το σύνολο των δικαιωμάτων που δίνουν τη δυνατότητα σε ένα άτομο να συμμετέχει στην οικονομική ασφάλεια και ευημερία, στην πολιτιστική παράδοση και στο κοινωνικό γίγνεσθαι κάθε κοινωνίας (δικαίωμα στην εκπαίδευση, δικαίωμα στην υγεία, δικαίωμα στην εργασία, δικαίωμα στην κοινωνική ασφάλεια και την κοινωνική αρωγή, κλπ.). Υπάρχει η περίφημη φράση του Μάρσαλ «το δικαίωμα να ζει κανείς τη ζωή ενός πολιτισμένου ανθρώπου, σύμφωνα με το επίπεδο που γίνεται ευρέως αποδεκτό στη συγκεκριμένη κοινωνία».

Τα αστικά δικαιώματα κατοχυρώθηκαν τον 18^ο αιώνα και συνδέονται με τις κατακτήσεις της ανερχόμενης αστικής τάξης έναντι της φεουδαρχίας. Τα πολιτικά δικαιώματα κατοχυρώθηκαν τον 19^ο και τον 20^ο αιώνα. Τα κοινωνικά και οικονομικά δικαιώματα κατοχυρώθηκαν τον 20^ο αιώνα και ήταν απόρροια των κατακτήσεων του ανερχόμενου εργατικού κινήματος. Ιστορικά τα αστικά δικαιώματα κατοχυρώνουν ατομικά δικαιώματα έναντι του κράτους (ατομικές ελευθερίες), ενώ τα κοινωνικά και οικονομικά δικαιώματα κατοχυρώνουν δικαιώματα παρεχόμενα από το κράτος (κράτος πρόνοιας).

Ενδεικτικά παραδείγματα:

Αστικά και Πολιτικά δικαιώματα:

Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στη ζωή

Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην ελευθερία και την ασφάλεια

Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας

Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην ιδιοκτησία
Κάθε πρόσωπο έχει το δικαίωμα στο σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής
Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και διανομής
Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα ασύλου
Απαγορεύεται η δουλεία και η αναγκαστική εργασία
Απαγορεύονται τα βασανιστήρια, η απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση

Οικονομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα:

Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην εργασία
Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα σε ένα επίπεδο διαβίωσης που διασφαλίζει την υγεία και την ευημερία
Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην κοινωνική ασφάλιση
Κάθε πρόσωπο έχει το δικαίωμα συμμετοχής στην πολιτιστική ζωή μιας κοινότητας

Η Παγκόσμια Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (1948) συντάχθηκε από την Επιτροπή Ανθρώπινων Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών (ΕΑΔ). Η Διακήρυξη περιλαμβάνει τα αστικά, πολιτικά, οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα.

Πολιτιστικά Δικαιώματα: Τα πολιτιστικά δικαιώματα αναφέρονται στο δικαίωμα της νόμιμης και αβίαστης έκφρασης και αναπαραγωγής της πολιτιστικής ταυτότητας μίας κοινωνικής ομάδας. Η κατοχύρωση των πολιτιστικών δικαιωμάτων αποτελεί ένα σχετικά σύγχρονο φαινόμενο.

Η ιστορική εξέλιξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων συνδέεται με τη σταδιακή διεύρυνση του πεδίου των δικαιωμάτων (ατομικές ελευθερίες → πολιτική συμμετοχή → κοινωνική, οικονομική ασφάλεια και αρωγή). Επομένως η εξέλιξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων οδήγησε στην ενσωμάτωση κάθε φορά νέων πεδίων (π.χ. πολιτική, οικονομία) ως τμήματα των αναφαίρετων δικαιωμάτων του ανθρώπου. Μετά το τέλος του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου κατοχυρώνονται για πρώτη φορά τα πολιτιστικά δικαιώματα. Τα πολιτιστικά δικαιώματα κατοχυρώνουν όχι μόνο την ανοχή έναντι της πολιτιστικής διαφορετικότητας αλλά και την ενεργή στήριξη του κράτους και της κοινωνίας στην αναπαραγωγή της διαφορετικότητας αυτής. Τα πολιτιστικά δικαιώματα κατοχυρώνουν, συνεπώς, το δικαίωμα των κοινωνικών ομάδων στην έκφραση της ταυτότητάς τους, την αναπαραγωγή της και την αξιοπρεπή αναπαράστασή της στο κοινωνικό και πολιτιστικό γίγνεσθαι. Οι κοινωνικές αυτές ομάδες μπορεί να έχουν εθνοτικό χαρακτήρα, θρησκευτικό, τοπικιστικό, φυλετικό χαρακτήρα ή να αποτελούν κοινωνικές μειονότητες, όπως άτομα με ειδικές ανάγκες. Επομένως, τα πολιτιστικά δικαιώματα δεν κατοχυρώνουν απλά το ατομικό δικαίωμα έκφρασης, το οποίο αποτελεί αστικό δικαίωμα, αλλά την κοινωνική αναγνώριση και τον σεβασμό προς την διαφορετικότητα. Το στοιχείο αυτό διαφοροποιεί τα πολιτιστικά από τα αστικά, πολιτικά και κοινωνικά-οικονομικά δικαιώματα, καθώς τα τελευταία προϋποθέτουν μία ομοιογένεια ανάμεσα στους πολίτες ενός έθνους-κράτους, ενώ αντίθετα τα πολιτιστικά δικαιώματα αναγνωρίζουν την ύπαρξη πολλαπλών κοινωνικών ομάδων ή μειονοτήτων στα πλαίσια του έθνους κράτους.

Τα πολιτιστικά δικαιώματα στις σύγχρονες κοινωνίες έχουν συνδεθεί κυρίως με τρεις διαφορετικές περιπτώσεις:

1) τις πολυ-πολιτισμικές κοινωνίες. Η κατηγορία αυτή περιλαμβάνει κυρίως κοινωνίες, οι οποίες έχουν δεχθεί σημαντικά ρεύματα μετανάστευσης με αποτέλεσμα να συνυπάρχουν πολλές διαφορετικές πολιτιστικές κοινότητες. Τα πολιτιστικά

δικαιώματα στη συγκεκριμένη περίπτωση αφορούν κυρίως τους μετανάστες και τους απογόνους τους. Στις πολυ-πολιτισμικές κοινωνίες συμπεριλαμβάνονται και κοινωνίες οι οποίες υπήρξαν πολυπολιτισμικές από την απαρχή της συγκρότησης του έθνους κράτους (π.χ. Βέλγιο).

2) Κοινωνίες, όπου υπάρχουν αυτόχθονες οι οποίοι όμως έχουν περιθωριοποιηθεί και αποτελούν πλέον μία μειονότητα στο σύνολο της κοινωνίας (aboriginals στην Αυστραλία, αυτόχθονες φυλές που υπάρχουν στην Λατινική Αμερική (Βραζιλία, το Περού, κλπ.)

3) Τις εθνικές μειονότητες (π.χ. Κούρδοι στην Τουρκία)

Πέρα από τα ατομικά δικαιώματα, τα ανθρώπινα δικαιώματα περιλαμβάνουν και τα συλλογικά δικαιώματα (όπως το δικαίωμα κάθε έθνους στην αυτοδιάθεση, το δικαίωμα κάθε φυλής στην απαγόρευση των φυλετικών διακρίσεων). Οι αναπτυσσόμενες χώρες δίνουν έμφαση κυρίως στα συλλογικά δικαιώματα, ενώ οι ανεπτυγμένες κοινωνίες της Δύσης στα ατομικά. Συνεπώς, τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα μπορεί να κατοχυρώνονται ως ενιαία και αδιαίρετα, όμως η ερμηνεία και η ιεράρχησή τους έχουν αποτελέσει αντικείμενο έντονων πολιτικών αντιπαραθέσεων.

ΔΙΕΘΝΗΣ ΑΜΝΗΣΤΙΑ

Η πιο γνωστή Μη Κυβερνητική Οργάνωση για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι η Διεθνής Αμνηστία. Η απαρχή της οργάνωσης τοποθετείται το 1961, όταν ένας Άγγλος δικηγόρος (Peter Benenson) ξεκίνησε μία εκστρατεία για την αποφυλάκιση ατόμων που είχαν διωχθεί για τα πολιτικά τους πιστεύω. Η Διεθνής Αμνηστία είχε το 1996 περίπου ένα εκατομμύριο μέλη με 8.000 ομάδες εργασίας σε εβδομήντα χώρες. Η Διεθνής Αμνηστία συνεχίζει να δρα με στόχο την διαμόρφωση ενός αποτελεσματικού διεθνούς πλαισίου ελέγχου της τήρησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το νομικό πλαίσιο αναφοράς της οργάνωσης είναι ο Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών και η Παγκόσμια Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Η δράση της Διεθνούς Αμνηστίας επεκτείνεται στο σύνολο των αστικών, πολιτικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων. Η έμφαση όμως της μη κυβερνητικής οργάνωσης είναι κυρίως η προστασία των αστικών και πολιτικών δικαιωμάτων. Γι' αυτό οι εκστρατείες της οργάνωσης αφορούν κυρίως:

- 1) Την απελευθέρωση όλων των κρατούμενων συνείδησης, δηλαδή όσων κρατούνται λόγω των πολιτικών τους απόψεων ή της εθνικής τους προέλευσης, του φύλου τους, της γλώσσας τους ή του χρώματός τους και οι οποίοι ούτε έχουν χρησιμοποιήσει βία ούτε στηρίζουν την προσφυγή στη βία.
- 2) Την εγγύηση διεξαγωγής μίας δίκαιης δίκης για όλους τους πολιτικούς κρατούμενους
- 3) Την κατάργηση της θανατικής ποινής, των βασανιστηρίων και οποιασδήποτε άλλης μορφής απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης των κρατούμενων
- 4) Την κατάργηση εκτελέσεων χωρίς προηγούμενη διεξαγωγή δίκης καθώς και του φαινομένου των απαγωγών και αγνοουμένων.

Η δράση της Διεθνούς Αμνηστίας βασίζεται σε τέσσερις θεμελιώδεις αρχές:

- 1) Τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι καθολικά και αδιαίρετα. Κοινό κριτήριο του βαθμού προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στους λαούς και τα έθνη-κράτη ανά τον κόσμο αποτελεί η Παγκόσμια Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

- 2) Ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτελεί αναγνωρισμένο στοιχείο της πολιτικής της διεθνούς κοινότητας και επομένως δεν περιορίζεται αποκλειστικά στις εσωτερικές αρμοδιότητες του έθνους κράτους.
- 3) Κάθε κράτος μπορεί να θεωρηθεί υπόλογο έναντι της διεθνούς κοινότητας για παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην εδαφική του επικράτεια.
- 4) Η διεθνής κοινότητα δεν αποτελείται μόνο από έθνη κράτη, αλλά και από άτομα και μη κυβερνητικές οργανώσεις που ασκούν την δική τους πολιτική για την διεθνή προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η Διεθνής Αμνηστία από τα πρώτα χρόνια δημιουργίας της συνεργάζεται στενά με τα Ηνωμένα Έθνη. Αποτελεί μέλος της Διάσκεψης των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων που έχουν συμβουλευτικό ρόλο στο Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο των Ηνωμένων Εθνών (ECOSOC).